

A MÁGNESTÁBLA HASZNÁLATA MAGYARÓRÁKON

A mágnes tábla olyan eszköz, mellyel minden iskola, sőt majdnem minden tanterem rendelkezik, mindenki számára könnyen elérhető tehát. Előnyei közismertek, erről felesleges szólnom. Inkább azt ismertetném az alábbiakban, hogyan próbáltam hasznosítani a magyarórák különböző szakaszaiban, így az új anyag közlésénél, az ismeretek alkalmazásánál, az összefoglalásnál és a számonkérés során.

1. Az új anyag közlésénél:

a) Tapasztalatom szerint nagyon jól felhasználható a mágnes tábla *nyelvtanórán* az összetett mondatok tanításánál.

A *mondatrend* pl. igen jól szemléltethető e módon. Mivel a tagmondatok könnyen mozgathatók, kevés munkával gyors és jobb eredményt érhetünk el. Rendkívüli előnye ennek a megoldásnak, az, hogy nem kell három összetett mondatot leírni — ami meglehetősen hosszú időt venne igénybe —, hanem a kartonlapokra előre felírt tagmondatokat pár mozdulattal többféle elrendezésben lehet felhelyezni a táblára a mágneskecskák segítségével.

A következő Vörösmarty-idézetet variáltuk: „Törjön is mind ég felé az, ami gyöngy!” Ezt a mondatot öt kartonlapra írtam fel az alábbi megosztásban:

Törjön is mind ég felé az, ami gyöngy!

Először az eredeti sorrend került a táblára, ahol a hiányzó írásjeleket krétával pótoltuk. Megállapítottuk, hogy az első mondat a főmondat, a másik pedig a mellékmondat. Majd megfordítottuk a sorrendet, s előre helyeztük a mellékmondatot. A tábla a következő képet mutatta:

A t
ami gyöngy, az Törjön is mind ég felé!

Megállapítottuk, hogy a mondat értelme nem változott. Így is megfogalmazhatjuk tehát. Ez is helyes sorrend. Ami probléma abból adódott, hogy a mondatkezdő szó nem nagybetűs, azon könnyen segítettünk. A kis, illetve nagy kezdőbetű fölé a helyes megoldást írtuk: A, t.

Van azonban még egy harmadik lehetőség. Próbáljuk a főmondat közé beiktatni a mellékmondatot! A mondat tehát így alakul:

Törjön is mind az, ami gyöngy, ég felé!

Megvan tehát a mondatrend mindhárom változata.

Együttal megbeszéltük az alárendelő összetett mondat írásjeleit is:

1. a tagmondatok határán vesszőt teszünk,
2. a főmondatba beekelődő mellékmondat elé is, mögé is vessző kerül,
3. az alárendelő összetett mondat végére mindig olyan írásjelet teszünk, amilyent a főmondat tartalma kíván. (Jelen esetben felkiáltójelet, mert a főmondat itt felszólítást tartalmaz.)

Tanácsos különböző színekkel dolgozni a könnyebb megértetés érdekében. Én pl. a főmondatot mindig piros betűkkel (filctoll segítségével), a mellékmondatot kézzel, az utalószót lilával, a kötőszót pedig zölddel írom. Így igen szemléletesen megmutathatók az alárendelő összetett mondat alkotóelemei.

A mondatok könnyű felcserélésének lehetősége a *következtető és magyarázó* mondat saját ságos kapcsolatánál is eredményesen alkalmazható.

Pl.: *Nem megfelelő a tudásod, ezért készülj jobban!*

következtető mondat könnyen átalakítható magyarázóvá, mindössze a tagmondatokat kell felcserélni, illetve a kötőszó helyett másikat alkalmazni:

K n
készülj jobban, hiszen Nem megfelelő a tudásod.

A szükségnek megfelelően a megváltozott kezdőbetűt itt is föléírjuk. Majd megbeszéljük a mellérendelő mondatot záró írásjel szabályát, vagyis azt, hogy a mellérendelő mondatoknál mindig az utolsó mondat dönti el, milyen írásjellel kell zárni a mondatot. Példamondatunknál az

egyik tagmondat tartalma szerint kijelentő, a másik felszólító. A következőtől a felszólító, a magyarázónál a kijelentő mondat került második helyre, ennek megfelelő írásjelet használunk tehát.

Az *alárendelő mondatok* egyszerűvé való *összevonásánál* is igen jó segítséget nyújtott a mag-
nestáblán való szemléltetés.

Alanyi mellékmondatra példaként a következő Ady-idézetet vettük: „*Legkülönb ember, aki bátor.*” Eljárásunk a következő volt: Kiemeltük a kötőszót, az alany elé odairtuk krétával a névelőt, s máris egyszerű mondatot kaptunk:

Legkülönb ember a bátor.
.....

Világossá vált a tanulók előtt, hogy az összetett mondatban az alanyt (a bátor) fejezte ki a költő mellékmondat formájában. A táblán krétával aláhúztuk az egyszerű mondat részeit a szokásos módon, hasonlóképpen az összetett mondatnál a mellékmondatot az alany jelölésével. A többi mondatnál is ehhez hasonlóan jártunk el. Ezekre is álljon itt egy-egy példa!

Tárgyi:
.....

Figyelmeztetés nélkül is tudom, mi a kötelességem.
.....

A kötőszó kiemelése után a mondat így alakult:

Figyelmeztetés nélkül is tudom a kötelességem.
.....

Határozói:
.....

Azoknak, kell elmenniük, akiket kijelöltek.
.....

A megfelelő kiemelések (utalószó, kötőszó) itt még van tennivalónk. Részeshatározóraggal ellátott névelős névszóra kell átalakítani a „kijelöltek” igét, s a mondat elejére helyezni:

A kijelölt nek kell elmenniük.
.....

Jelzői:
.....

Olyan fehérvolt az arca, mint a hó.
.....

Itt az utalószó, illetve a kötőszó kiemelése után a „hó” főnevet jelzőként helyezzük a „fehérvolt” melléknév elé a következőképpen:

Hó fehérvolt az arca.
.....

Igaz, hogy a „hófehér” szó egybeírandó, s csak az összetételre mondhatjuk, hogy minőségjelzős kapcsolat, de erre itt nem szükséges kitérni, a tanuló érzi, hogy végeredményben a mellékmondatban megjelölt tulajdonság az egyszerű mondatba jelzőként épül bele.

Hasonlóképpen járhatunk el ennek a fordítottjánál, amikor egyszerű mondatokat kell kötőszó és utalószó közbeiktatásával összetetté átalakítani. Ilyenkor a mellékmondat formájában kifejezni kívánt mondatrészt (külön kartonon kell tehát szerepelnie minden mondatrésznek) leemeljük a tábláról, s a helyette megfogalmazott mellékmondatot felírjuk. Pl.:

Szoktál-e segíteni a rászorultakon?

Vegyük le a tábláról a „rászorultakon” felírású kartonlapot, s fejezzük be a mondatot úgy, hogy a kiemelt szó által meghatározott gondolati tartalmat mellékmondat formájában fogalmazzuk meg!

Szoktál-e segíteni azokon, akik rászorultak?
.....

b) Egy irodalmi példát említenék, melyet az új anyag tanításánál (hangsúlyos verselés) alkalmaztam.

Arra törekedtem, hogy a leggyakrabban használt hangsúlyos sorok szerepeljenek. A hangsúlyos szótagot mindenütt pirossal, a többit kékkel írtam. Minden ütem külön kartonon szerepel, majd a táblára való felhelyezés után fölértük a szótagszámot, a sor után pedig az ütemek és szótagok összegét:

$\overset{3}{\text{Érik}} \text{ a } \overset{2}{\text{szóló}} = 2 \text{ ütemű } 5\text{-ös}$

$\overset{3}{\text{Zöld}} \text{ erdő } \overset{3}{\text{barmatát}} = 2 \text{ ütemű } 6\text{-os}$

$\overset{4}{\text{Hóval}} \text{ lépí } \overset{3}{\text{be a tél}} = 2 \text{ ütemű } 7\text{-es}$

$\overset{4}{\text{Megjártam}} \text{ a } \overset{4}{\text{badak útját}} = 2 \text{ ütemű } 8\text{-as}$

$\overset{4}{\text{Nagyabonyban}} \text{ csak két torony } \overset{2}{\text{látszik}} = 3 \text{ ütemű } 10\text{-es}$

$\overset{4}{\text{A citrusfa}} \text{ levelestül } \overset{3}{\text{ágastul}} = 3 \text{ ütemű } 11\text{-es}$

$\overset{3}{\text{Egyedül}} \text{ } \overset{3}{\text{hallgatom}} \text{ } \overset{2}{\text{tenger}} \text{ } \overset{4}{\text{mormolását}} = 4 \text{ ütemű } 12\text{-es}$

2. A továbbiakban az ismeretek alkalmazásánál használható példákról lesz szó.

a) Maradjunk ismét az összetett mondatnál!

Egy megadott tagmondathoz kellett a már előre elkészített tagmondatokat hozzáilleszteni úgy, hogy különböző mellérendelő, illetve alárendelő mondatokat kapjunk.

A mondat, amiből kiindultunk, a következő:

Mondj el mindent őszintén!

A hozzáfűzhető mondatok pedig ezek:

*számolj be a történeletről, ne légy árulkodó,
nem tudok segíteni rajtad, sokkal könnyebb lesz neked,
a barátod vagyok, a barátod, segíthessek rajtad,
nebész hazugságban élni*

A megfelelő kötőszavakat (alárendelőnél esetleg utalószót) a tanulóknak maguknak kellett a tagmondatok közé írni, hasonlóképpen az írásjeleket is.

(Itt nagyon kellett ügyelni a mondatzáró írásjel helyességére.)

A következő összetételek születtek:

Mellérendelők:

<i>Mondj el mindent őszintén,</i>	és	<i>számolj be a történeletről ! (kapcs.)</i>
<i>Mondj el mindent őszintén,</i>	de	<i>ne légy árulkodó ! (ellentétes)</i>
<i>Mondj el mindent őszintén,</i>	vagy	<i>nem tudok segíteni rajtad . (vál.)</i>
<i>Mondj el mindent őszintén,</i>	így	<i>sokkal könnyebb lesz neked . (köv.)</i>
<i>Mondj el mindent őszintén,</i>	hiszen	<i>a barátod vagyok . (magyarázó)</i>

Alárendelők:

<i>Mondj el mindent őszintén</i>	annak,	aki <i>a barátod ! (részeshat. mm.)</i>
<i>Mondj el mindent őszintén,</i>	hogy	<i>segíthessek rajtad ! (célhat. mm.)</i>
<i>Mondj el mindent őszintén,</i>	mert	<i>nebész hazugságban élni ! (okhat. mm.)</i>

Tehát 8 féle mondatot kaptunk ezzel a variációval.

Első alkalommal osztályfoglalkoztatással végeztük el a feladatot, a következő órákon azonban már számonkérés során oldották meg a tanulók.

A helyesírási készség megszilárdítására alkalmas a most ismertetésre kerülő gyakorlati mód. Előzményként azt szeretném elmondani, hogy a Helyesírási Szabályzatot tanulóim rendszeresen forgatják, jól ismerik tehát a kezelését. A következő helyesírási szabályokat pedig gyakran megbeszéljük, és ezekkel kapcsolatosan sok gyakorlatot végzünk.

A feladat rehat: a táblára helyezett karton alapján — mely valamilyen formában utal a szabályra — példákat ír minden tanuló a munkafüzetébe. Ha valakinek nehézséget okozna ez, lehetősége van rá, hogy a karton egyik sarkába írt piros számjegy segítségével megkeresse a kérdéses szabályt.

Az alábbiakban bemutatom, milyen kartonok kerülnek fel a mágnestáblára, s mely szavak íródhatnak a tanulók füzetébe.

<i>Tábla:</i>	<i>A tanulók füzeete:</i>
-bb 36.	pl. nagyobb, több, szebb
-t 28.	pl. kaput, kést, szépet
-t -tt 24. 25. 38.	pl. állt, nézett, felindult, érett, közt, alatt
-it 48.	pl. tanít, készít, épít
<i>megyék</i> 241.	pl. Somogy megye, Szabolcs-Szatmár megye
<i>csaiádnevek</i> + -val, -vel 230.	pl. Tóthtal, Móriczcal, Kiss-sel
-s, -sz, -z, -dz + j 94—100.	pl. mossa, másszon, nézzük, eddze
<i>szegedi</i> 252.	pl. tiszai, pécsi, magyarországi
<i>nősz, lőtők</i> 105.	pl. rónak, szőtök, lősz

A bal oldali példákhoz hasonlóan szerepel kartonra dolgozva a legtöbb jelentős helyesírási szabály úgy, hogy vagy a toldalékkal, vagy a gyűjtőnévvel, vagy példával utaltam rá, minden esetben feltüntetve a szabály számát.

b) *Irodalmi* példaként a *jellemzés* mágnestáblán való gyakorlásáról szólnék.

A Légy jó mindhalál című regény szereplőinek csoportosításánál és jellemzésénél a következőképpen alkalmaztuk ezt a módszert:

Egy dobozban elhelyezve szerepeltek a különféle jellemvonások. Pl. megbízható, igyekvő, munkakerülő, megértő, segítőkész, pontos, nagyravágyó, iszákos, vak, kivételező, félnék, nagyhangú, verekedős, buta, jóeszű stb. Ezeket a tulajdonságokat kellett megfelelő személyekhez kötni úgy, hogy a szereplő neve a táblára került, s alá rakosgatták ki a tanulók a megfelelő kartonlapokat.

A különböző társadalmi típusok jellemvonásait (pl. dzsentri, polgár stb.) hasonló módon lehet összegyűjteni.

3. *Összefoglaló* órákon ugyancsak jó szolgálatot tesz a mágnestábla.

6. Osztályban a *népköltészeti* alkotások áttekintésénél a következő műfaji jegyeket helyeztük el egymás alatt: (A műfaj neve pirossal, a műfaji sajátosságok kékkel szerepelnek.).

<i>népdal</i>	<i>népballada</i>	<i>népmese</i>	<i>népmonda</i>
<i>érzelmet kifejező</i>	<i>elbeszélő</i>	<i>elbeszélő</i>	<i>elbeszélő</i>
<i>rövid</i>	<i>tömör</i>	<i>valóságjűitlen</i>	<i>belyhez fűződik</i>
<i>tömör</i>	<i>énekelhető</i>	<i>csodás elem</i>	<i>történelemhez kapcsolódik</i>
<i>énekelhető</i>	<i>tragikus végű</i>	<i>ismétlés</i>	<i>mese + valóság</i>
<i>képszerű</i>	<i>párbeszédés</i>	<i>meseszámok</i>	<i>csodás elem</i>
	<i>szaggatott</i>		
	<i>meseszámok</i>		
	<i>ismétlés</i>		

A következő órától fogva azután számonkérés formájában szerepelt ez a megoldás. A szóbeli felelőkkel egyidejűleg egy-egy tanuló kirakja a táblára a kartonokat a megfelelő sorrendben. A javításba később az egész osztály belekapcsolódhat, s mivel óráról órára látják és megfigyelik ezt, az elméleti ismeretek biztosabban rögződnek bennük.

Hasonlóképpen megoldható a különböző műfajok, stíluseszközök, rimelhelyezések stb. csoportosítása is, melyek önálló megoldása később az információszerzés célját is szolgálja.

A rimelhelyezéseknél mindössze csak betűk szerepelnek, ezeket kell megfelelően elhelyezni. Így:

<i>csoport rímek</i>	<i>páros rímek</i>	<i>ölelkező rímek</i>	<i>kereszt rímek</i>	<i>félim</i>
a	a	a	a	x
a	a	b	b	a
a	b	b	a	x
a	b	a	b	a

4. A mágnestábla segítségével való *feleltetés* egyik előnye — amint már az előbb kitértem rá — az, hogy a tanulók igen gyakran látják maguk előtt a helyes megoldást, s így az ismeretek megszilárdítása biztosabb. A másik jelentős szerepe az, hogy a szóbeli feleletekkel egyidejűleg történik, tehát időt és több osztályzatot nyerünk a segítségével. A tanulók által igen kedvelt feleltetési mód ez, mert változatos, játékos, mozgásos tevékenységgel jár, ugyanakkor menet közben lehetőség van a korrigálásra is. Egyúttal alkalmat nyújt a régebbi ismeretek rendszeres felzárkóztatására is.

a) *Nyelvtanórán* arra törekszem, hogy a helyesírás gyakorlását összekössöm szófaji, betűrendi stb. ismeretek számonkérésével. Nehéz helyesírású szavakat írom a kartonokra. Ezeket kell megfelelő szempontok szerint csoportosítani. Pl. betűrendbe szedni, szófajok szerint szétosztani, egyszerű, illetve összetett, alap-, illetve képzett szavakra bontva felhelyezni a táblára. Ugyanakkor feladat az is, hogy a szavak helyesírási problematikáját s a velük kapcsolatos szabályt — esetleg megkezdéskor — szóban elmondják.

6. osztályban a földrajzi nevek helyesírásából is eredményesen feleltek a tanulók a mágnestáblán. A földrajzi nevet alkotó szavak külön-külön kartonon szerepelnek, ezeket kell összeválogatni, s vagy közvetlenül egymás mellé helyezni (pl. *Francia ország, Hód mező vásár hely*) vagy kötőjellel összefűzni (pl. *Góbi - sivatag, Dél - Afrika*), vagy egymástól megfelelő távolságra tenni (pl. *Baranya megye Marx tér*). Könnyítésként a vizet jelölő neveket (tó, tenger, óceán, csatorna, öböl) kézzel írtam, a hegyeket barnával (domság, hegy, hegység), az országneveket pirossal (ország, népköztársaság, államok), a tájegységek neveit világoszölddel (medence, síkság, alföld), a szigeteket, félszigeteket sötétzölddel, a megyék neveit barnával, az utcák (utak, terek, közök, sorok) nevét lilával, a városrészek nevét feketével.

Így a felelő tanulónak csak az egyforma színűekből kell megkeresni az összeillőket a feladatnak megfelelően. Pl. ki kell rakni 3 egybeírt, 3 kötőjeles, három különírt földrajzi nevet. Vagy színek szerint egy-egy példát keresnek ki.

b) *Irodalomórán* a 8. osztályosoknál év elején a következőképpen ellenőriztem eddigi ismereteiket.: Egemás mellé kellett helyezni összekevert kartonlapok közül kiválogatva: az író nevét, művének címét, annak műfaját. Különléle színnel dolgoztam itt is. Az író neve zöld, a mű címe fekete és a műfaj piros. A helyesen összeállított csoportosítás ez volt:

<i>Gárdonyi Géza</i>	<i>Egri csillagok</i>	<i>regény</i>
<i>Móra Ferenc</i>	<i>A kócbuszár</i>	<i>elbeszélés</i>
<i>Petőfi Sándor</i>	<i>Az Alföld</i>	<i>tájéleíró költemény</i>
<i>Vörösmarty Mibály</i>	<i>Szózat</i>	<i>óda</i>
<i>Mikszáth Kálmán</i>	<i>A pénzügyminiszter reggelije</i>	<i>karcolat</i>
<i>Arany János</i>	<i>A walesi bárdok</i>	<i>ballada</i>
<i>Kölcsey Ferenc</i>	<i>Huszt</i>	<i>epigrammá</i>
<i>Fazekas Mihály</i>	<i>Lúdas Matyi</i>	<i>elbeszélő költemény</i>
<i>Csokonai Vitéz Mibály</i>	<i>Zsugori uram</i>	<i>életkép</i>
	<i>Csinom Palkó</i>	<i>dal</i>
	<i>Tündérszép Ilona</i>	<i>népmese</i>
	<i>Csörsz árka</i>	<i>népmonda</i>

Az utóbbi három szerző nélkül szerepel, mert népköltészeti mű.

Az említettekén kívül még számtalan lehetőség van a mágnestábla felhasználására magyarórán, s nem is lenne mód ismertetni valamennyit egy cikkben belül. A bemutatott példák az ideit tanítási gyakorlatomból kiragadottak. Lehet, hogy egyik-másik még kiforratlan, javításra szorul, de annyit eddigi tapasztalataimból is megállapíthattam, hogy az ismeretek megértését nagyban megkönnyíti az előbb ismertetett gyakorlat, a tanultak biztosabban rögződnek, s mint feleltetési mód — a sablonostól eltérő volta miatt is — a tanulók között kedvelté vált.